

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه پنجم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...) می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیام‌هایی که بدون این فعالیت‌ها میسر نیست، و البته فراموش نمی‌کنیم که کلاس‌های داستان‌نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم‌کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکان‌مان را هر چه زیباتر، رنگارنگ‌تر و غنی‌تر کنیم و با قدرت داستان‌نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آن‌ها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

تقابل قهرمان و شرور (ضد قهرمان)

اهمیت شرور در داستان، کم‌تر از قهرمان نیست. قهرمانی که در مبارزه‌ی سختی پیروز شده، بسیار جذاب‌تر از کسی است که بدون زحمت خاصی به نتیجه رسیده است. از طرف دیگر به این نکته هم توجه داشته باشید که لازم نیست حتماً شرور یک موجود بدجنس و پلید باشد. (اگرچه در بسیاری از داستان‌ها این‌طور است و اشکالی هم ندارد) اما در داستان‌های امروزی شرورها کمی واقعی‌تر هستند. آن‌ها گاهی کارهای خوشایندی انجام می‌دهند و این برای مخاطب باورپذیرتر است.

اگر شرور داستان را خوب و هوشمندانه طراحی کنید، تقابل او با قهرمان جذاب و دیدنی خواهد بود. همیشه این نقطه جذاب‌ترین بخش داستان برای مخاطب است. برای مثال در داستان خرگوش و شیر، زمانی که خرگوش شیر را بالای چاه می‌برد اوج جذابیت داستان است. در داستان کشاورزی که دنبال نقشه‌ی گنج به جزیره‌ی اسرارآمیز رفته، زمانی که هم‌زمان با دزد دریایی به گنج می‌رسد، برای مخاطب هیجان‌انگیزترین جای قصه است.

یک قهرمان و چند شرور مطرح کنید. از بچه‌ها بخواهید یکی از شرورها را برای قهرمان‌شان انتخاب کنند.

قهرمان: گوزن شجاع، که می‌خواهد حیوانات را راضی کند تا به کمک همدیگر شیر زورگو را از جنگل بیرون کنند.

شرورها:

۱/ شیر زورگو و قدرتمند، که حیوان‌ها از غرش او هم می‌ترسند. دندان او آنقدر تیز است که اگر حیوانی را گاز بگیرد، بعید است زنده بماند.

۲/ روباه مکار، دستیار شیر زورگو است و تمام قدرت شیر از مکر و حيله‌ی اوست. او حیوانات را به گوزن بدبین کرده و بین آن‌ها دعوا راه انداخته است. او آنقدر مکار است که محال است کسی نقشه‌ای بکشد و او پیش‌بینی نکند.

۳/ مار بزرگ، بزرگ‌ترین مار جنگل است و شیر زورگو ته‌مانده‌ی غذایش را به او می‌دهد. به همین خاطر او و تمام دوستانش که از او حرف شنوی دارند، از شیر دفاع می‌کنند. سم مارها خیلی کشنده است.

از دانش‌آموزان‌تان بخواهید پس از انتخاب یکی از شرورها، قصه‌ی تقابل قهرمان و شرور را بنویسند. در این مرحله باید نبرد جانانه‌ای شکل بگیرد و قهرمان با استفاده از یک نقشه‌ی خوب یا توانایی ویژه، دشمنش را شکست بدهد.

پس از این فعالیت، از بچه‌ها بخواهید نوشته‌هایشان را بخوانند و درمورد آن گفت‌وگو کنند.

تمرین:

۱/ از بچه‌ها بخواهید برای قهرمان‌های زیر شرور طراحی کنند. (فقط در حد چند کلمه)

- هیزم شکنی که می‌خواهد برای خودش در جنگل، خانه‌ی چوبی بسازد.
- فیلی که می‌خواهد به حیوانات جنگل کمک کند تا به رودخانه برسند.
- پسر بچه‌ای که می‌خواهد در مسابقه‌ی دو قهرمان شود.

• موشی که می‌خواهد دوستش را از تله نجات بدهد.

۲/ از دانش آموزان تان بخواهید یکی از موارد تمرین فوق را انتخاب کرده، و داستانِ تقابلِ قهرمان و شرور را بنویسد.
سپس از آن‌ها بخواهید این داستان را با توجه به مراحل کوه داستان کامل کرده، و جلسه‌ی بعد با خود به کلاس بیاورد.

تحلیل یک داستان بر اساس قهرمان و شرور (ضدقهرمان)

در درس‌های گذشته، بچه‌ها با قهرمان و شرور به عنوان شخصیت‌های اصلی داستان آشنا شدند. آن‌ها دانستند که هریک از این دو باید دارای نام، ویژگی شخصیتی، نقطه‌ی قوت و ضعف و هدف باشند. در این جلسه قصد داریم به همراه آن‌ها یک داستان را بر اساس این نکات تحلیل کنیم.

قصه‌ای انتخاب کنید که دارای قهرمان و شرور باشد. آن را به صورت کامل برای بچه‌ها تعریف کنید. می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری استفاده کنید.

«در میان کوه‌ها روباهی زندگی می‌کرد. خانه‌ی او در همسایگی یک گرگ بود. او به گرگ در شکار کردن کمک می‌کرد، اما گرگ که از او بسیار قوی‌تر بود، روباه را تحت فرمان خود گرفته بود و بهترین قسمت شکار را برای خودش برداشته، ته‌مانده‌ی غذا را به او می‌داد. روزی روباه در اعتراض گفت: «این راه و رسم دوستی نیست که من بیشتر کار کنم، ولی کم‌تر از تو سهم ببرم.» گرگ عصبانی شد و دم روباه را با دندان گرفت و به درخت کوبید. سپس گفت: «حرف زیادی نزن. تو به نیروی من محتاجی» روباه که می‌دانست حریف گرگ نمی‌شود، گفت: «ای بابا، چرا ناراحت می‌شوی؟ شوخی سرت نمی‌شود؟ من که می‌دانم اگر تو نباشی کارم زار است.» روباه مانند قبل کنار گرگ زندگی می‌کرد و در نقش یک خدمتکار کارهایش را انجام می‌داد. تا این که یک روز به باغی در روستای نزدیک کوه رفت. انگورهای باغ رسیده بود. گرگ‌ها و شغال‌ها و روباه‌ها عاشق انگور رسیده بودند. روباه خواست وارد باغ شود که متوجه شد صاحب باغ در ورودی، چاله‌ای کنده و روی آن را پوشانده است. پیش خودش گفت: «این بهترین فرصت برای انتقام است.» پیش گرگ رفت و گفت: «دوست عزیز، دیروز که از کنار باغ انگور رد می‌شدم، متوجه شدم انگورها رسیده‌اند و از باغبان خبری نیست.» گرگ گفت: «پس برویم و دلی از عزا در بیاوریم.» آن‌ها به ورودی باغ رسیدند. روباه خواست وارد شود که گرگ سرش داد زد و گفت: «فکر کردی زرنگی؟ می‌خواهی اول وارد باغ بشوی تا بهترین انگورها را تو بخوری؟ این را گفت و وارد باغ شد. در همان لحظه‌ی اول زیر پایش خالی شد و داخل چاله افتاد. او از روباه کمک خواست، اما روباه به او کمک نکرد. او به گرگ گفت: «متاسفم، تو که از من زورمندتری، خودت فکری به حال خودت بکن.» روباه این را گفت و رفت. گرگ سر و صدا می‌کرد و کمک می‌خواست. غافل از این که صدای او توجه سگ‌ها و باغبان را به خودش جلب می‌کرد. روباه رفت و به آسودگی زندگی‌اش را از سر گرفت.»

از بچه‌ها بخواهید قهرمان و شرور را مشخص کرده و درباره‌ی خصوصیات و نقاط قوت و ضعف‌شان صحبت کنند. سپس به آن‌ها بگویید هدف آن‌ها را باهم مقایسه کنند.

تمرین:

۱/ از بچه‌ها بخواهید در داستان فعالیت قبل، از طرف قهرمان (روباه) راه دیگری برایش شکست دادن شرور (گرگ) طراحی کنند. سپس قصه را با توجه به آن بازنویسی کنند.

۲/ به دانش آموزان تان بگویید خصوصیات شرور قصه‌ی فوق را بنویسند. سپس داستانی طراحی کنند که او در آن قهرمان باشد. حالا شرور قصه‌ی قبل قهرمان یک قصه‌ی جدید خواهد بود. برای او مشکلی طراحی کنید.

سپس از آن‌ها بخواهید این قصه را در خانه بنویسند و برای هفته‌ی بعد با خود بیاورند.